

СТ А Н О В И Щ Е

по процедура за присъждане на научната и образователна степен „доктор”

на ХРИСТИАН ДАНИЕЛОВ ВАЧКОВ,

редовен докторант към катедра „История и теория на културата”,

Софийски университет

По настоящата процедура Христиан Вачков е представил дисертация със заглавие „**Самопредставянето онлайн в сферата на изобразителното изкуство**“. Трудът е с обем от 210 стандартни страници. Текстът е разделен на шест части: Въведение, четири самостоятелни глави и Заключение, всички те прегледно подразделени на параграфи. В Библиографията са посочени 138 заглавия на английски и български език, които са използвани и коректно реферирани в текста. Приносните моменти са съвсем точно изведени, макар да са по-скромно формулирани спрямо това, което предлага като реални приноси текстът на самата дисертация.

Не се намирам в какъвто и да е конфликт на интереси спрямо докторанта.

Дисертацията се разполага в полето на социология на изкуството като най-общо се опира на методологията на Пиер Бурдийо и по-конкретно на адаптираната ѝ към пазара на съвременно изкуство версия при холандския социолог Ханс ван Маанен, както и на други съвременни източници. Проведено е широкообхватно емпирично изследване, което има и собствени теоретични залози. Централният проблем, който ръководи изследването, е: как дигиталната революция и по-конкретно новите онлайн платформи и социалните мрежи (в частност Instagram) променят не просто пазара, но и полето на производство, дисеминация и социална рецепция на изобразително изкуство днес. Според Вачков „дисонансът в системата за дистрибуция в света на ИИ между свръх-консервативната, доминирана от медиатори традиционна система и новите, автономни, пазарни модели във виртуалното пространство, поражда „структурни пролуки“ в полето на изкуството, които позволяват възникването на алтернативни форми на отношения между публика и артист.“ (с. 25) Откъм тези „лиминални пространства“ авторът тества

хипотезата дали в света на изкуството не сме свидетели на една „потенциална революция, която за разлика от революциите на ХХв. може би няма да е революция в стила, а революция в начина на дистрибуция.“ (с. 33). Вачков мисли траекторията на тази потенциална революция веднъж като институционална трансформация на полето, при която елитарно-йерархичните институционални форми на оценка и дистрибуция на изкуство (етаблираните галерии и фондации - гейткрийпърите, които държат ключа към „успеха“ на художника), след навлизането на новите онлайн платформи, все повече отстъпват място на хоризонтални и институционално неопосредени отношения между актьорите в полето, чрез което се либерализира не просто пазарът на изкуство, но се изравнява (егалитаризира) и достъпът до позиции в полето. Авторът мисли тази социална трансформация освен това и като промяна в хабитуса на художниците, които все по-малко разчитат на „разделението на труда“, т.е. все по-малко има нужда да делегират на външни актьори – критици, куратори, галеристи, - работата по публичната презентация на творчеството им, а все повече трябва да се себепредставят: така се появява както идеалът, така и въплътената фигура на „криейтива“, т.е. на „новия артист-куратор-галерист-мениджър-на-себе-си“ (Авторефепат, с. 31). Не на последно място трансформацията засяга и самото разбиране за изкуство, от което отпада пластът на трансценденцията – за „случването на изкуството като мистерия, като следствие от идващо свише вдъхновение“ (с. 223), - за да се освети процеса на производство на изкуство като всекидневен рутинен труд, напомнящ на 8-часовия работен ден.

С тези рамкиращи хипотези и въпроси Вачков навлиза в своя широк емпиричен терен – на употребата на онлайн платформите и на социалните мрежи в полето на изобразителното изкуство през последното десетилетие. Предвид мащаба на задачата, авторът се справя изключително убедително с нея като балансирано комбинира три типа анализ: 1. Анализ на статистически данни за пазарните продажби онлайн и офлайн през последните пет години (1-ва глава); 2. Анализ на различни типове онлайн платформи за виртуално представяне, продажби и търсене на спонсорство за изкуство (2-ра и 3-та глава), както и на водещата по отношение на изобразителното изкуство социална мрежа Instagram (4-та глава); 3. Анализ на различни случаи на онлайн-успех както на утвърдени, така и на новоизгряващи художници – като тези изследвания на случаи са умело вплетени в анализите на отделните онлайн платформи, в които „пробивите“ са осъществени. Важна линия в изследването е анализът на навлизането на краудфъндинга като „заместител“ и/или „допълнение“ на

институционалните грантове, което силно егалитаризира и деинституционализира полето на изкуството, при това по различни модели – на „проектен принцип“ при платформата Kickstarter и на принципа на „меценатството“ при Patreon. Анализирани са и различни по своя „тип“ случаи, при които през онлайн платформите понякога изцяло „отдолу“, без посредничеството на етаблираните официални институции, изгряват нови „звезди“ (често те са „лаици“, без професионално образование дори), но и редица хибридни случаи, при които не просто институционално утвърдени артисти, но и самите етаблирани институции на изкуството (Кралската академия, MOMA, Webtoons и др.) използват или влизат в симбиоза с онлайн платформите за увеличаване на популярността и приходите си.

Резултатът от тези анализи е една богата и внимателно изградена картина на полето на изобразителното изкуство в епохата на дигиталното му разпространение, показваща пролуките между новите и старите модели на финансиране и производство на изкуство, но и между хабитусите и лайфстайловете на артисти, куратори, критици. Тези пролуки са оценени както като еманципативни възможности – многократно е подчертана егалитаризиращата сила на пазара, освободен и усилен чрез новите технологии, - така и като рискове за възникване на нов тип прегради и нов пазарен конформизъм. Добра критическа работа спрямо новата ситуация вършат анализите на казусите с Ричард Принс и Амалиа Улман в края на дисертационния труд, чрез които Вачков показва как новото instagramable изкуство налага нови ограничения на артистите, но и как тези ограничения могат да бъдат преобръщани „отвътре“. Не мога да не кажа, че, макар и написан компетентно, текстът на дисертацията върви леко и увлекателно, без излишна наукообразност, което е несъмнено негово достойнство и, съответно, съветвам автора да го издаде като книга за по-широка публика.

Анализите на Вачков потвърждават водещата хипотеза: онлайн платформите и социалните мрежи либерализират пазара на изкуство и чрез това играят както демистифицираща роля (като усилват прозрачността при производството му), така и егалитаризираща такава (като освобождават достъпа до средства и до позиции в полето). Дисертантът правилно вписва онлайн революцията в изкуството в процесите на по-обща (неолиберална) трансформация на съвременния капитализъм: впрочем по-нататъшните му изследвания беха спечелили, ако по-ясно бъдат представени и общите глобални тенденции на интериоризиране на експресивния индивидуализъм и на хоризонтално-

мрежовите отношения в съвременните форми на производство (в смисъла на Люк Болтански, да речем). В тази връзка бих препоръчал също в следващи изследвания Вачков да смени поне частично оптиката и вместо да изследва случаите на успех, които онлайн платформите тъй или иначе фаворизират, да обърне специално внимание на случаи на „прегаряне“ (burn out) или пък на директна и/или постоянна маргинализация, каквито както идеологията, така и практиката на „криейтива“ без съмнение предполагат. Така покрай „историята на успеха“ не просто обратната страна на монетата – „историята на неуспеха“ – ще се открие, но по-ясно ще се очертаят и рисковете, посочени в текста на дисертацията: какви са новите форми на несвобода и конформизъм, но и на презентно усилена себе-експлоатация, каквито себе-предприемачеството предполага, както и какви са новите форми на изпадане от „индустрията на селфи-то“.

В заключение категорично заявявам, че дисертационният труд **„Самопредставянето онлайн в сферата на изобразителното изкуство“ на Християн Вачков** е напълно самостоятелно, компетентно изпълнено изследване на важен обществен проблем, което не само изпълнява, но и надхвърля изискванията на настоящата процедура. Ето защо убедено гласувам за това на Християн Вачков да бъде присъдена образователна и научна степен „Доктор“ в професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“.

София,

30 март 2018 г.

Проф. д-р Димитър Вацов,
Департамент „Философия и социология“,
Нов български университет